



## ПРАВО СЛІДУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ІНШИХ КРАЇНАХ СВІТУ

**Олена Штефан,**  
*завідувач відділу авторського права і суміжних прав  
НДІ інтелектуальної власності АПРН України,  
кандидат юридичних наук, доцент*

Вперше право слідування було введено у Франції в законі про авторське право ще у 1920 р. Надання права дольової участі стало спробою врахувати інтереси художників, скульпторів, інших авторів художніх творів. Право слідування відіграє для авторів творів роль компенсації. Воно рівноцінно прибутку, який автор художнього і літературного твору отримує за оприлюднення цих творів.

27 вересня 2001 р. Європейським парламентом і Радою Європейського Союзу була прийнята Директива 2001/84 ЄС право слідування на користь авторів оригіналів\* творів мистецтва (надалі — Директива), яка набрала чинності у день її опублікування.

Необхідність розробки та прийняття цієї Директиви були викликані декількома факторами, які знайшли своє відображення у преамбулі Директиви.

Право слідування вперше було передбачено Бернською конвенцією

про охорону літературних та художніх творів (або так званим Паризьким Актом) від 24 липня 1971 р. Стаття 14 *ter* у частині першій зазначає, що автор, а після його смерті — особи або установи, уповноважені національним законодавством, користуються невідчужуваним правом часткової участі у кожному продажу твору (оригіналу твору мистецтва, оригіналу рукопису письменника або композитора), що слідує за першою його уступкою, здійсненою автором твору.

У зв'язку з факультативністю положень зазначеної статті Паризького Акта Бернської конвенції, країни-члени Співтовариства поділилися на дві групи: ті, що застосовують право слідування, і ті, що не застосовують.

У ФРН право слідування відрізнялось тим, що застосовувалось не лише у разі продажу творів мистецтва через дилерів у зв'язку із відсутністю правових процедур застосування цього права і, як наслі-

\* В контексті права слідування мова йде саме про “оригінали” творів мистецтва. У спеціальній юридичній літературі можна зустріти некоректний переклад слова “*original*” — “оригінальний”, як то у книзі “Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України” / За ред. Ю.М. Капіци. — К.: Видавничий Дім “Слово”, 2006. — 1104 с. В авторському праві термін “оригінальний” розглядається як один із критеріїв охороноздатності об'єктів авторського права. Стосовно продажу та перепродажу творів мистецтва, на які розповсюджується право слідування, згідно із положеннями законодавства з авторського права та доктриною авторського права мова йде саме про “оригінали” творів мистецтва.



## АВТОРСЬКЕ ПРАВО

док, відмовою дилерів платити роялті (оскільки вони не були продавцями) і приховуванням імен продавців та покупців (посилаючись на комерційну таємницю). У результаті судового процесу рішенням Верховного суду ФРН було встановлено що дилери можуть не називати імені покупця лише у разі, якщо вони самостійно сплатять винагороду. Пізніше правовий режим права слідування був доповнений положеннями про: загальний обов'язок надати інформацію організаціям колективного управління (для захисту інтересів дилерів від великої кількості індивідуальних запитів), розмір роялті (5% від ціни перепродажу), мінімальну ціну продажу у розмірі 100 DM, починаючи з якої на продажі поширюється право слідування.

У Португалії до об'єктів права слідування законодавство включало рукописи. Саме право слідування визначалось через поняття "*surviving rights*". За автором закріплювалось право на отримання винагороди у розмірі 6% як після продажу оригіналу твору, так і після передання його права на твір.

У Фінляндії право слідування поширювалось на будь-який професійний або публічний перепродаж твору мистецтва, за винятком творів архітектури, фотографічних творів, предметів народної творчості та серійного індустріального дизайну. Аналогічну сферу застосування мало і право слідування у Швеції.

У таких державах, як Австрія, Ірландія, Велика Британія, Нідерланди право слідування не було передбачене законодавством. Відсутність закріплення права слідування у національних законодавствах значених країн була пов'язана з рішенням суду ЄС в об'єднаних спра-

вах С-92/92 та С-326/92 "Філ Колінз та інші" від 20 жовтня 1993 р. У цьому рішенні зазначалось, що виключні права, які надаються щодо літературної та художньої власності, впливають на торгівлю товарами і послугами, а також на конкурентні взаємовідносини у Співтоваристві, і те, що автори з держав-членів, у яких не закріплене право слідування, можуть вимагати застосування до них такого самого режиму на території тієї держави-члена, який ця держава застосовує до власних громадян. Так, в Австрії під час реформи Закону про авторське право у сфері літератури і мистецтва та про суміжні права 1994 р., у Закон не була введена норма про право слідування через небажання надати таке право вихідцям із інших держав. Вище зазначене рішення суду ЄС в результаті стало суттєвою перепорою для гармонійного існування творів мистецтва на території Співтовариства.

У США перешкодою для закріплення на законодавчому рівні права слідування є система права "*copyright*", а також економічна не вигідність впровадження права слідування. Виключення становить законодавство штату Каліфорнія, у якому ще в 1976 р. був прийнятий Закон про пропорційні відрахування при перепродажу.

Таке становище призвело до того, що основний обсяг торговельного обороту розподілявся між країнами, де право слідування або взагалі не передбачалось національним законодавством, або його правовий статус був фікцією. У країнах, в яких право слідування було закріплено в національному законодавстві, існувала проблема пов'язана з різними ставками відрахувань. Перший спо-



сіб передбачав відрахування ставок залежно від підвищення ціни твору при кожному його продажу і вираховувався із різниці між попередньою і наступними цінами продажу. За другим способом вирахування відбувалося на підставі ціни кожного продажу твору. Водночас, незалежно від способу вирахування, встановлювалися граничні ціни, у випадку перевищення яких право слідування не виникало.

Зазначені відмінності у правовому регулюванні права слідування у країнах-членах ЄС негативно впливали на внутрішній ринок обігу товарів мистецтва. Право слідування — серйозний фактор впливу на конкуренцію як на рівні Співтовариства, так і на загальносвітовому рівні, оскільки природньо породжує більш витратні умови для продавців творів мистецтва [1].

Директива мала на меті відновлення порушених принципів конкуренції, підвищення обсягів купівлі-продажу всередині Співтовариства, створення юридичної основи для забезпечення функціонування спільного ринку творів мистецтва, впровадження єдиних ставок відрахувань і підходів до їх визначення, закріплення державами-членами Співтовариства права слідування на рівні своїх національних законодавств і вирішення відповідними органами ЄС питання гармонізації правового регулювання права слідування.

До прийняття цієї Директиви Європейська Комісія у 1992 р. опублікувала “Продовження Зеленої книги — програма роботи Комісії у галузі авторського права і суміжних прав”; 14 лютого 1994 р. була прийнята Директива 95/5/ЄС, якою врегульовувались питання оподатку-

вання на додану вартість винагороди авторам, були проведені дослідження юридичних та економічних аспектів права слідування з урахуванням специфіки ринку творів мистецтва, закладених в основу цієї Директиви, проект якої був представлений Європейською Комісією Європейському Парламенту у травні 1996 року.

У Преамбулі Директиви визначається правовий статус права слідування. Так право слідування є невід’ємною частиною авторського права та суттєвою прерогативою авторів, а також їх гарантією адекватного та стандартного рівня захисту (п. 4 Преамбули). Право слідування у сфері авторського права є таким, що не може передаватися або відчужуватися, та правом, яким користуються автор оригіналу твору образотворчого мистецтва та скульптури, що задовольняє економічний інтерес у разі подальших перепродажів твору (п. 1 Преамбули). Призначення права слідування полягає у тому, щоб гарантувати авторам творів образотворчого мистецтва та скульптури певну частку в економічній привабливості їхніх оригіналів творів мистецтва (п. 3 Преамбули).

Якщо порівняти визначення правового статусу права слідування, закріпленого у Директиві з відповідними положенням національного законодавства у сфері авторського права можна дійти висновку що відбувається збіг у підходах щодо визначення права слідування. Так, під правом слідування розуміється право автора на свою частку доходів від кожного наступного продажу оригіналу художнього твору, а також оригіналу рукопису літературного твору. Таке визначення права сліду-



## АВТОРСЬКЕ ПРАВО

вання впливає із змісту ст. 448 ЦК України. До набуття чинності ЦК України в ст. 27 Закону України “Про авторське право і суміжні права” право слідування закріплювалося лише за авторами творів образотворчого мистецтва та спадкоємцями авторів цих творів. Згідно ж із ч. 2 ст. 448 ЦК України право слідування може переходити й до спадкоємців цих спадкоємців до сплину строку чинності майнових прав на твір.

Предметом права слідування є матеріалізований твір, тобто річ, у якій втілено твір, що охороняється (п. 2 Преамбули).

Національним законодавством у сфері авторського права закріплено положення, відповідно до якого твори є об'єктами авторського права як оприлюднені, так і неоприлюднені, виражені в будь-якій об'єктивній формі, незалежно від призначення і обсягу твору (ст. 433 ЦК України та ст. 8 Закону України “Про авторське право і суміжні права”). Тобто вимога щодо втілення твору у матеріальний носій національним законодавцем виконана.

Держави-члени передбачають на користь автора оригінального твору мистецтва право слідування, що визначається як невідчужуване право, від якого автор не може відмовитись, навіть задалегідь, та яке передбачає отримання роялті від ціни продажу за умови будь-яких перепродаж твору після першого здійснення автором відчуження твору. При цьому це правило застосовується до всіх дій з перепродажу, у яких беруть участь як продавці, продавці або посередники — професійні представники ринку мистецтва, такі як аукціони, художні галереї та взагалі будь-які торговці тво-

рами мистецтва (п.п. 1, 2 ст. 1 Директиви). При цьому продавцем слід вважати особу або підприємство, від імені яких відбувається продаж (п. 25 Преамбули).

Вище зазначене положення Директиви передбачає, що право слідування обмежується випадками публічного продажу таких творів. Цей висновок підтверджується п. 18 Преамбули, в якому зазначається, що право слідування не розповсюджується на такі випадки перепродажу, що відбуваються безпосередньо між особами, які виступають як приватні особи без участі професійних представників ринку мистецтва. Право слідування не розповсюджується й на операції з перепродажу особами, які виступають як приватні особи, некомерційним музеям, відкритим для публіки (п. 18 Преамбули).

Національне законодавство у ст. 27 Закону України “Про авторське право і суміжні права” містить подібне Директиві положення і передбачає, що автор твору користується щодо проданих оригіналів творів правом на одержання відсотків від ціни кожного наступного продажу твору через аукціон, галерею, салон, крамницю тощо, що набувається за першим його продажем, здійсненим автором твору. Виплата винагороди у цьому випадку здійснюється через аукціони, галереї, салони, крамниці тощо. Слід зазначити, що перелік професійних представників ринку мистецтва міститься лише у Законі України “Про авторське право і суміжні права”, натомість ЦК України обмежується загальною фразою, що відсоток від продажу сплачується продавцем (ч. 1 ст. 448). Тому було б доцільно узгодити положення ЦК України із Законом України “Про



авторське право і суміжні права”, оскільки положення останнього більшою мірою узгоджені з положеннями Директиви.

Зазвичай право слідування застосується при публічному продажу оригіналів творів образотворчого мистецтва на аукціонах, а також через комерсантів або комерційних агентів (наприклад в Німеччині, Болівії, Іспанії, Франції). В інших країнах законодавством з авторського права передбачається, що право слідування може бути застосоване до будь-якого виду продажів або відчужень (наприклад в Бразилії і Уругваї). Необхідно також звернути увагу й на те, що у більшості країн-членів Співтовариства роялті сплачується продавцем, проте, наприклад, в Угорщині обов'язок сплачувати роялті закріплений за покупцем [2].

Держави-члени Співдружності у своєму національному законодавстві можуть передбачити, що право слідування не застосовується до операцій з перепродажу, якщо твір було придбано продавцем безпосередньо у автора менше як за три роки до перепродажу і ціна перепродажу не перевищує 10000 євро (п. 3 ст. 1 Директиви).

Обмеження права слідування може бути використане у разі особливої ситуації, коли художні галереї купують твори безпосередньо у автора, тому держави-члени Співдружності повинні передбачити у своєму національному законодавстві можливість звільняти від права слідування операції з перепродажу зазначених творів, які відбуваються протягом трьох років після першої купівлі. Для врахування інтересів автора твору слід обмежити цей виняток операцій з продажу, у яких

ціна перепродажу не перевищуватиме 10000 євро. (п. 18 Преамбули).

Національне законодавство України не містить обмежень щодо застосування права слідування. Додільно було б у національному законодавстві, в інтересах суспільства, передбачити обмеження щодо перепродажу творів некомерційними музеями.

Роялті повинно сплачуватись продавцем. Держави-члени на рівні свого національного законодавства можуть передбачити, що обов'язок щодо виплати роялті самостійно або солідарно з продавцем покладатиметься на одну з фізичних чи юридичних осіб, яка не є продавцем (п. 4 ст. 1 Директиви).

Вищевикладене положення Директиви українським законодавством з авторського права не враховано.

У Преамбулі Директиви неодноразово зазначалось, що право слідування поширюється на оригінали творів мистецтва чи скульптури. У той же час, Директива містить перелік об'єктів, які об'єднуються терміном “оригінал твору мистецтва”. Так, під оригіналом твору мистецтва розуміються твори образотворчого мистецтва чи скульптури, такі як картини, колажі, живопис, малюнки, гравюри, естампи, літографії, скульптури, килимові, керамічні вироби, вироби із скла та фотографії за умови, що вони є оригінальними творами автора або примірники (екземпляри) творів, які вважаються оригінальними творами мистецтва. При цьому примірники (екземпляри) творів мистецтва можуть визнаватися оригіналами твору мистецтва за умови, що вони були виготовлені в обмеженій кількості самим автором або під його керівництвом. По-





## АВТОРСЬКЕ ПРАВО

дібні примірники (екземпляри) повинні бути пронумеровані, підписані або іншим належним чином засвідчені автором (ст. 2 Директиви). Водночас, право слідування не поширюється на оригінали рукописів письменників і композиторів (п. 19 Преамбули).

Слід зазначити, що національний законодавець дещо по-іншому підійшов до визначення об'єктів права слідування, а визначаючи їх, був непослідовним, що спричинило певну неузгодженість норм права. Так, ст. 448 ЦК України використовує терміни “художній твір” та “рукопис літературного твору”, а ст. 27 Закону України “Про авторське право і суміжні права” об'єктом права слідування називає “твір образотворчого мистецтва”. Аналіз законодавства з авторського права дає підстави стверджувати, що нормативну визначеність дістав лише термін “твір образотворчого мистецтва” (скульптура, картина, малюнок, гравюра, літографія, твір художнього (у тому числі сценічного) дизайну тощо). Щодо нормативного закріплення термінів “художній твір” та “рукопис літературного твору”, національне законодавство з інтелектуальної власності відповідних норм не містить. У зв'язку з цим, на практиці виникають запитання, що саме слід розуміти під цими термінами. Відповідно до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів термін літературні та художні твори “охоплює” всі твори в галузі літератури, науки і мистецтва.

Під літературними творами розуміються будь-які оригінальні письмові твори художнього, публіцистичного і прикладного характеру. Твір може вважатися літературним

навіть у випадках, коли він мало чим нагадує художню літературу або мистецтво, наприклад довідники, технічні інструкції тощо. До літературних творів відносяться літературні та режисерські сценарії, лібрето, тексти з музичними творами, статті у газетах і журналах, щоденники, листи. Відповідно до ст. 433 ЦК України до літературних творів відносяться й комп'ютерні програми та звичайні бази даних у вигляді збірників. Виходячи із викладеного, можна зробити припущення, що законодавець, визначаючи об'єкти права слідування такі як “художній твір” та “рукопис літературного твору”, навряд чи мав на увазі оригінали комп'ютерних програм чи баз даних. Тому доцільно було б внести зміни у ст. 448 ЦК України, замінивши термін “художній твір” на “твір образотворчого мистецтва”.

Невирішеними для національного законодавства залишилися питання “нетрадиційних” видів творів образотворчого мистецтва, таких як килимові, керамічні вироби, вироби із скла та фотографії, а також розповсюдження права слідування на копії творів мистецтва. У більшості країн світу копії творів мистецтва визнаються самостійними об'єктами охорони. Тому доцільно було б у національному законодавстві визначити правовий статус копій творів мистецтва, а також розповсюдити право слідування на авторські копії творів мистецтва, прирівнявши їх до оригіналів.

Держави-члени Співтовариства у своїх національних законодавствах можуть встановлювати мінімальний рівень ціни продажу оригіналів творів мистецтва, на які буде поширюватись право слідування. Така мінімальна ціна продажу у будь-якому



разі не може перевищувати 3000 євро (ст. 3 Директиви).

Також Директива встановлює шкалу ставок роялті: 4% від ціни продажу до 50000 євро; 3% від ціни продажу від 50000,01 євро до 200000 євро; 1% від ціни продажу від 200000,01 євро до 350000 євро; 0,5% від ціни продажу від 350 000,01 євро до 500000 євро; 0,25% від ціни продажу, що перевищує 500000 євро. Проте загальний розмір роялті не може перевищувати 12500 євро. В той же час, країни-члени Співтовариства у своїх національних законодавствах можуть встановити й 5% від ціни продажу до 50000 євро, а не 4%. У випадках коли мінімальна ціна продажу є нижчою за 3000 євро, держави-члени у своєму національному законодавстві повинні встановити ставку роялті, що застосовується до ціни продажу, нижчої за 3000 євро, при цьому така ставка не може бути нижчою 4% (ст. 4 Директиви).

Ціни продажу, від яких встановлюються ставки відрахувань, є валовими цінами без податкових відрахувань (ст. 5 Директиви).

Законодавство України встановлює лише одну ставку відрахувань у розмірі 5%, незалежно від ціни продажу (ч. 1 ст. 27 Закону України "Про авторське право і суміжні права", ч. 1 ст. 488 ЦК України), що суттєво відрізняється від положень Директиви. Доцільно було б уніфікувати в національне законодавство з авторського права ставки відрахувань у відсотках залежно від ціни продажу оригіналів творів мистецтва, як це передбачено у Директиві. Подібні зміни національного законодавства з авторського права стали б правовою підставою для формування збалансованого ринку

мистецтва України з країнами-членами ЄС щодо купівлі-продажу творів мистецтва.

Порядок розрахунків у різних країнах світу здійснюється по-різному і можна виділити такі системи розрахунків:

- 1) виплата винагороди у вигляді певного відсотка від кожної нової ціни продажу без будь-яких податкових відрахувань. Наприклад, у Болівії, на Філіпінах розмір винагороди складає 5% від загальної ціни кожного наступного продажу, в Португалії — 6% від загальної ціни продажу (після відрахувань витрат на рекламу або презентації та інші аналогічні дії, пов'язані з рекламою і продажем творів). У Бельгії ставки винагороди належать до прогресивних (від 2% до 6%) і залежать від ціни продажу творів, починаючи від суми в 50000 бельгійських франків розмір винагороди складає 4%);
- 2) виплата винагороди у вигляді певного відсотка від ціни продажів за умови, що вона вище певної суми. Наприклад, у Франції розмір винагороди складає 3% від ціни перепродажу починаючи з 15 євро (за станом на 2005 р.), в Німеччині — 5% від ціни продажу, якщо вона перевищує 51 євро;
- 3) виплата винагороди у вигляді певного відсотка від доданої вартості у випадках перепродажу творів за ціною, яка перевищує попередню. Цей спосіб може виявитись найбільш справедливим, проте, при його реалізації виникають певні складнощі, а саме: автори творів образотворчого мистецтва і їх правонаступники повинні знати і мати змогу



## АВТОРСЬКЕ ПРАВО

довести за якою ціною був здійснений перший продаж оригіналу твору і наступні перепродажі. Це можливо лише за умови, якщо автори, а згодом і їх правонаступники отримали і зберегли документи, які підтверджують ціну кожного продажу, до того ж вони мають бути обізнані в бухгалтерії. Складнощі щодо реалізації цієї системи обраховувань підтверджує й той факт, що її не змогли реалізувати навіть ті країни, які її прийняли (наприклад Бразилія, Чілі, Португалія). Лише ті країни, які у своєму національному законодавстві передбачили відрахування у вигляді певного відсотка безпосередньо від ціни перепродажу і де цим займаються організації колективного управління, змогли ефективно на практиці реалізувати право слідування [3].

Роялті сплачується авторові твору та його спадкоємцям після смерті автора. Держави-члени Співтовариства у своїх національних законодавствах можуть передбачити обов'язкове або необов'язкове колективне управління правами на об'єкти права слідування (ст. 6 Директиви).

Держави-члени співтовариства у своїх національних законодавствах з авторського права, врегульовуючи реалізацію (застосування) права слідування, повинні передбачити способи управління ним. Одним із таких способів може бути управління через організації колективного управління. Держави-члени Співтовариства повинні забезпечити ефективне та прозоре функціонування організацій колективного управління. Вони також повинні гарантувати ефективний збір та розподіл сум,

призначених для авторів-гомадян інших держав-членів Співдружності (п. 28 Преамбули).

За законодавством України право слідування визнається невідчужуваним і переходить тільки до спадкоємців автора твору за законом чи заповітом на строк дії авторського права (ст. 446 ЦК України). Стаття 448 ЦК України вводить нових суб'єктів, до яких може перейти право слідування. Це спадкоємці спадкоємців автора твору. Практичного значення таке уточнення фактично не має, оскільки головним є строк чинності майнових прав на твір. Крім того, таке уточнення суб'єктів авторського права є недоречним і суперечить ст. 435 ЦК України. Слід зазначити, що право слідування має змішану правову природу — йому притаманні як елементи охорони, які характерні як для майнових прав інтелектуальної власності на твір, так і елементи, що визначають специфіку правового режиму особистих немайнових прав автора твору. Так, з одного боку — право слідування є невідчужуваним, що властиво особистим немайновим правам авторів творів. Законодавче закріплення невідчужуваності права є правовою гарантією запобігання вимушеній відмові автора від свого права. З іншого боку — право слідування за своєю природою є майновим правом і строк його дії встановлений такий же, як і для майнових прав інтелектуальної власності на твір. Тому більш вдалим і таким, що відповідає положенням Директиви, є перелік осіб, яким сплачується роялті, що закріплено у ч. 1 ст. 27 Закону України “Про авторське право і суміжні права”, а саме: автор твору мистецтва, а у разі його смерті — спадкоємці.





Питання щодо реалізації (застосування) права слідування шляхом управління через організації колективного управління на рівні національного законодавства вирішено частково. Так, згідно із ч. 2 ст. 27 Закону України “Про авторське право і суміжні права” передбачено, що збір і виплата винагороди, одержаної в результаті використання права слідування, здійснюються особисто автором, через його повіреного або через організації колективного управління. Натомість у ЦК України зазначене питання залишилося поза його увагою. Також слід зазначити, що на сьогоднішній день в Україні існують суттєві складнощі щодо прозорості та ефективності діяльності організацій колективного управління, окрім цього не має організації колективного управління, яка займалася б реалізацією права слідування.

Необхідно зазначити, що в країнах, де право слідування реально діє, управління цим правом здійснюють спілки, які створені авторами творів образотворчого мистецтва, наприклад VEGAP в Іспанії, BILD-KUNST в Німеччині, DASC у Великій Британії [4].

Окрім виплати роялті авторам, які є громадянами держав-членів Співдружності, при реалізації права слідування Директивою врегульовуються відносини щодо виплати роялті авторам, які є громадянами третіх країн. Так, держави-члени Співтовариства повинні на рівні свого національного законодавства передбачити, що автори, які є громадянами третіх країн, тобто країн що не ввійшли до складу ЄС, а також їх спадкоємці користуються правом слідування. Проте, таким правом слідування вони можуть скористува-

тися лише у разі, якщо національне законодавство країни, громадянином якої є автор або його правонаступник, передбачає захист права слідування у своїй країні для авторів держав-членів Співдружності та їх спадкоємців. Комісія зобов’язується, на підставі інформації, отриманої від держав-членів, оприлюднювати в якомога коротший строк перелік країн, які відповідають зазначеній вище вимозі, при цьому такий перелік повинен постійно оновлюватись. Будь-яка держава-член Співдружності на рівні свого національного законодавства може прирівнювати авторів, які не є громадянами держав-членів ЄС, але мають постійне місце проживання в цій державі, до своїх громадян з метою захисту права слідування (ст. 7 Директиви).

Згідно з ч. 1 ст. 26 Конституції України іноземці та особи без громадянства користуються тими самими правами та свободами, а також несуть такі самі обов’язки, як і громадяни України. Спеціальне національне законодавство з авторського права містить подібне до Конституції України положення і передбачає, що іноземні особи та особи без громадянства, відповідно до міжнародних договорів чи на основі принципу взаємності, мають однакові з особами України права, передбачені Законом України “Про авторське право і суміжні права” (ст. 6 Закону України “Про авторське право і суміжні права”). Проте, на жаль, у ЦК України подібна конституційна норма відсутня.

Застосування права слідування безпосередньо пов’язано із правом на отримання інформації. Тому держави-члени Співтовариства у своїх національних законодавствах про



## АВТОРСЬКЕ ПРАВО

авторське право повинні містити положення про те, що протягом трьох років від дати перепродажу особи, яким сплачується роялті, можуть вимагати від будь-якого професійного представника ринку мистецтва всю інформацію, необхідну для отримання виплат роялті внаслідок перепродажу (ст. 9 Директиви).

На жаль, законодавство України з авторського права не містить таких суттєвих умов як моніторинг і строк, протягом якого він може бути здійснений. Зазначене положення Директиви доцільно було б уніфікувати у національне законодавство.

Строк охорони права слідування відповідає строку, передбаченому у ст. 1 Директиви 93/98/ЄС. Тобто, права автора літературного або художнього твору згідно зі ст. 2 Бернської Конвенції повинні діяти протягом періоду життя автора та 70 років після його смерті, незалежно від дати законного оприлюднення цих творів для загального відома.

У випадку, якщо твір створений у співавторстві, строк охорони повинен визначатися, починаючи від дати смерті останнього автора.

У випадку оприлюднення твору анонімно або під псевдонімом строк охорони повинен тривати сімдесят років після законного доведення цього твору до загального відома. Проте, якщо псевдонім, взятий автором, не викликає сумнівів щодо визначення особи автора, або якщо автор розкрив свою особистість не пізніше, ніж через 70 років після оприлюднення твору, чинним повинен вважатися термін захисту, встановлений у пункті 1 ст. 1 Директиви 93/98/ЄС.

Якщо держава-член ЄС встановила особливі положення щодо автор-

ського права на колективні твори або визнання юридичної особи власником права, строк захисту повинен визначатися відповідно до положень пункту 3 ст. 1 Директиви 93/98/ЄС, за винятком тих випадків, коли фізичні особи, які створили цей твір, були ідентифіковані як автори щодо творів, що були оприлюднені для загального відома.

Цей пункт не наносить шкоди правам ідентифікованих авторів, участь яких у створенні творів підлягала визначенню та до якої можна застосувати пункт 1 чи 2 ст. 1 Директиви 93/98/ЄС.

Якщо твір публікується томами, серіями, окремими випусками чи виданнями і строк захисту відраховується, починаючи від законного оприлюднення для загального відома цього твору, строк захисту повинен визначатися для кожного твору окремо.

У творах, строк захисту яких не визначається, починаючи від дати смерті автора або авторів, та які не були законно оприлюднені для загального відома протягом сімдесяти років від дати їх створення, їх захист припиняється.

Законодавство України у питанні щодо строку охорони права слідування знаходиться у відповідності з положеннями Директив ЄС.

Для країн-членів Співтовариства, національні законодавства яких не містили положень про право слідування, Директивою дозволяється не застосовувати право слідування до 1 січня 2010 р. Таким державам-членам Співтовариства надається додатково два роки для того, щоб їх суб'єкти господарської діяльності мали змогу пристосуватися до системи права слідування, водночас зберігаючи свою економічну життєздат-



ність до того, як у них виникне зобов'язання застосовувати право слідування до спадкоємців автора після його смерті. Принаймні до 1 січня 2009 р. вказані держави-члени повинні проінформувати Комісію про стан пристосування суб'єктів господарської діяльності до нових умов роботи, аби вона після відповідних консультацій могла надати висновок протягом трьох місяців від моменту отримання такої інформації. Якщо держава-член ЄС не виконує пропозицій викладених у висновку Комісії, вона повинна протягом одного місяця проінформувати про це Комісію та обґрунтувати своє рішення щодо невиконання пропозицій, викладених у висновку. Повідомлення та обґрунтування держави-члена Співтовариства, а також висновки Комісії публікуються в Офіційному віснику ЄС та подаються до Європейського Парламенту.

Якщо міжнародні переговори, що мають на меті поширення визначеного права слідування на міжнародному рівні, завершаться успішно до 1 січня 2010 р., Комісія подасть відповідні пропозиції (ст. 8 Директиви).

Перш за все, слід відзначити, що Директива 2001/84/ЄС про право слідування на користь авторів оригіналу твору мистецтва не суперечить положенням, закріпленим у міжнародних конвенціях, договорах, угодах у сфері авторського права та лише у деяких окремих випадках передбачає особливості охорони авторських прав або містить норми, якими врегульовуються "нові" суспільні відносини у сфері авторського права, що не знайшли свого врегулювання у міжнародних конвенціях, договорах, угодах. Також зазначена Директива позитивно впли-

ває на удосконалення авторського законодавства не лише на рівні національних законів країн-членів Співтовариства, а й інших країн світу [5].

За результатами проведеного аналізу щодо відповідності законодавства України у сфері авторського права положенням цієї Директиви є підстави зробити такі висновки:

1. Безпосередньо враховані такі положення:

- тривалість строку дії права слідування (ст. 8 Директиви);
- можливість застосування до права слідування інституту колективного управління (п. 28 Преамбули);
- особливості застосування права слідування щодо нерезидентів України (п.п. 6, 29 Преамбули, ч. 1 ст. 7 Директиви);

2. Не враховано в законодавстві України такі положення:

- невідчужуване право автора на отримання винагороди не може бути предметом відмови навіть заздалегідь (ч. 1 ст. 1 Директиви);
- обмеження щодо застосування права слідування: незастосування права слідування до операцій з перепродажу, що здійснюються приватними особами, відкритим для публіки некомерційним музеям (п. 18 Преамбули Директиви), до оригінальних рукописів письменників та композиторів (п. 19 Преамбули);
- солідарна відповідальність щодо виплати винагороди, можливість вимоги щодо виплати винагороди у покупця чи посередника — аукціону, художній галереї, магазину або покладання особистої відповідальності на покупця чи зазначеного посередника (ч. 4 ст. 1 Директиви);



## АВТОРСЬКЕ ПРАВО

- застосування диференційованих ставок виплати винагороди з урахуванням різниці купівельної спроможності в Україні та державах-членах ЄС (п.п. 24, 26 Преамбули, ст. 4 Директиви);
- перелік об'єктів, на які поширюється право слідування (п. 19 Преамбули, ст. 2 Директиви) [6].

До негативних аспектів можна також віднести й той факт, що в Україні право слідування фактично не діє. Причина полягає не лише у недоліках законодавчого врегулювання відносин щодо застосування права слідування, а й у неефективності та непрозорості діяльності як суб'єктів ринку мистецтва, а й у відсутності організацій колективного управління, які здійснювали б за-

стосування права слідування. Тому, з метою зближення ринків мистецтва України та країн-членів ЄС, здійснення реальної охорони та захисту економічних прав авторів оригіналів творів мистецтва і задоволення потреб та інтересів суспільства необхідно не лише внести відповідні зміни у нормативно-правові акти у сфері авторського права, а й визначити та здійснити відповідні організаційні заходи. ♦

### Список використаних джерел:

1. Капітоненко А., Безклубий І.А. Основні напрямки вдосконалення правової регламентації права слідування в Україні в контексті процесу його гармонізації в рамках ЄС // Київський студентський журнал міжнародного права. — №8, 2007. — С. 145-147. [Електронний ресурс]: режим доступу: [http://jg.kiev.ua/pages/data/08/15.pdf#search](http://jg.kiev.ua/pages/data/08/15.pdf#search;);
2. Личман Т.В. Право слідування. [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://intelsob.ru/page93.html>;
3. Личман Т.В. Право слідування. [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://intelsob.ru/page93.html>;
4. Личман Т.В. Право слідування. [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://intelsob.ru/page93.html>;
5. Директива ЄС №202001/84/ [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://law.edu.ru/script/cntSource.asp?cntID=100087697&text=>
6. Інформація Державного департаменту з питань адаптації законодавства Міністерства юстиції України станом на січень 2007 р. // Огляд стану адаптації законодавства України до *acquis communautaire*. — К.: ВД “Професіонал”, 2007. — 544 с.